

NIKODEM SAKSON

Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie

Oddział w Poznaniu

ORIENTACJA PEDAGOGICZNA

Proces przekształceń rolnictwa rozpoczął się wraz z erą industrialną wieku dziewiętnastego. Powstanie dużych miast spowodowało wzrost popytu na żywność, a odpływ ludzi do miasta zapotrzebowanie na nowoczesne technologie w produkcji rolnej. Sytuacja ta ujawniła poważną przeszkodę w realizacji tych zadań ze względu na niski poziom wykształcenia ogólnego i zawodowego na wsi. Dotychczasowy model stawania się rolnikiem poprzez naśladownictwo rodziców lub sąsiadów przestał wystarczać. Ten model nie mógł sprostać wymaganiom nowych czasów, gdyż produkcja rolna stała się zbyt skomplikowana i zależna od otoczenia (od zasilania w środki produkcji). Sytuacja ta to początek masowego ruchu oświatowego na wsi. To właśnie działalność oświatowa spowodowała przekształcenie się chłopą w rolnika, a rolnictwo uzyskało podstawy do intensywnej modernizacji w momencie rozwoju nauk rolniczych i rozwoju produkcji rolniczych środków produkcji.

Z punktu widzenia teoretycznego podejście pedagogiczne osadzone jest w procesie nauczania i uczenia się oraz procesie wychowawczym. W związku z tym, że procesy te mają charakter celowy, systematyczny i zorganizowany, to z punktu widzenia działalności praktycznej określane są jako kształcenie i wychowanie. Ich celem jest nabywanie wiedzy, kształtowanie umiejętności zarówno umysłowych, jak i manualnych oraz kształtowanie postaw. Cechą charakterystyczną tego podejścia są relacje występujących między uczestnikami wymienionych procesów, określane jako nauczyciel i uczeń. Przypisane tym rolom zachowania są dość jednoznacznie określone i charakteryzują się brakiem symetrii. Istnienie tych ról jest podstawowym czynnikiem, który pozwala łatwo zidentyfikować tę orientację.

Interpretacja procesu kształcenia (nauczania i uczenia się) w andragogice polskiej oparta była o *teorię odbicia*. Składa się ona z szeregu ogniw, których osiągnięcie pozwoli na zbliżenie się do założonych celów kształcenia i wychowania.

- „1) Zetknięcie się z nowym materiałem za pomocą słów mówionych lub pisanych, obserwacji przedmiotów i zjawisk, wykonywania określonych czynności;
- 2) Uogólnienie opracowanego materiału - kojarzenie nazw z przedmiotami, kształtowanie pojęć naukowych i osądów, zrozumienie związków między pojęciami;

- 3) Utrwalanie wiadomości - systematyzowanie i klasyfikowanie pojęć, wiązanie wiadomości nowych z tym, co już było znane;
- 4) Kształtowanie umiejętności, nawyków i postaw przez uświadamianie uczniom istoty i znaczenia danej umiejętności, formułowanie reguł postępowania, wskazywanie wzorów określonych czynności i wykonywanie ćwiczeń;
- 5) Wiązanie teorii z praktyką - stosowanie zdobytej wiedzy w myśleniu i działaniu praktycznym;
- 6) Kontrola i ocena osiągniętych wyników.’’(1)

Natomiast proces wychowania w andragogice określano wg Turosa (1980) jako „proces nieustannego przygotowywania do życia społecznego, umożliwiający twórcze wykonywanie pracy zawodowej, aktywne uczestnictwo w życiu społecznym oraz pełne zaangażowanie się jeśli chodzi o korzystanie i tworzenie wartości kulturowych’’(2). Systemem praktycznego działania, który budowano i rozwijano w praktyce była oświata rolnicza. W oświacie rolniczej wyróżnia się oświatę szkolną i pozaszkolną. Systemy rolniczego upowszechniania obejmują oświatę pozaszkolną dla dorosłych i młodzieży. Dziedziną wiedzy, która opisuje tę działalność i stanowi zespół twierdzeń wyjaśniających jest andragogika rolnicza. Jej rozwój w Polsce związany jest z osobą Cz. Maziarza.

W koncepcji Cz. Maziarza sferą działalności praktycznej andragogiki rolniczej jest pozaszkolna oświata rolnicza, która swe cele umiejscawia w sferze wychowania społeczno - zawodowego dorosłych rolników włączając w to podnoszenie kwalifikacji zawodowych i aktywizację ich postawy zawodowej i społecznej.(3)

Podstawowe cele oświaty rolniczej w tej koncepcji opisuje Turos jako przygotowanie do:(4)

- zawodu rolnika,
- unowocześniania technik produkcyjnych na wsi,
- działalności społecznej w środowisku wiejskim,
- współżycia społecznego,
- życia rodzinnego,

(1) Cz. Maziarz: Andragogika rolnicza. PWN, Warszawa 1979, s. 353-354

(2) L. Turos: Andragogika. PWN, Warszawa 1980, s. 76

(3) Cz. Maziarz: Andragogika rolnicza. PWN, Warszawa 1979, s. 353-354

(4) L. Turos: Andragogika. PWN, Warszawa 1980, s. 76

W ujęciu Maziarza cele pracy oświatowo - wychowawczej realizowane były w trzech płaszczyznach.⁽⁵⁾

1. Cele pedagogiczne

- podnoszenie kwalifikacji fachowych,
- aktywizowanie postawy zawodowej i społecznej.

2. Cele gospodarcze

- zmiany w metodach gospodarowania,
- wzrost produkcji,
- wzrost dochodów.

3. Cele społeczne

- udoskonalanie życia zbiorowego na wsi,
- kształtowanie stosunków międzyludzkich zgodnie z przyjętymi wzorcami.

Działalność w sferze oświaty i wychowania dorosłych w rolnictwie zgodnie z zasadą łączenia procesów oświatowo - wychowawczych ujmowana była w cztery grupy:

- formy systematyczne, w nich to realizowano kursy kwalifikacyjne mające z założenia zastępować zasadniczą szkołę rolniczą,
- formy oparte o samokształcenie kierowane, w ramach których najpełniej rozwinęły się zespoły przysposobienia rolniczego i młodych rolników oraz uniwersytety ludowe,
- formy oparte na popularyzacji wiedzy, nazywane niekiedy masowymi, takie jak jesienno-zimowe szkolenie rolnicze, audycje radiowe i telewizyjne, czytelnictwo prasy, wystawy,
- formy oparte o działalność produkcyjną takie jak demonstracje, pokazy, konkursy, lustracje.

W zależności od ilości uczestników i organizacji klasyfikowano oddziaływania oświatowe jako masowe, grupowe i indywidualne. Uczestnikami pozaszkolnej oświaty rolniczej z założenia mieli być zarówno młodzież przygotowująca się do zawodu rolnika w formach pozaszkolnych, aktywni zawodowo rolnicy i gospodynie wiejskie. Kadrami dydaktyczno wychowawczą stanowili instruktorzy rolni, instruktorzy WGD, specjaliści RRZD, nauczyciele szkół rolniczych i kadra inżynieryjno-techniczna instytucji i przedsiębiorstw rolnych.

(5) Cz. Maziarz: Andragogika rolnicza. PWN, Warszawa 1979, s. 353-354

Kolejną swoistą cechą oświaty rolniczej dla dorosłych są zasady nauczania oraz stosowane metody nauczania⁽⁶⁾:

Zasady nauczania:

- pogładowość,
- łączenia teorii z praktyką,
- aktywność uczestników,
- dostępność wiedzy.

Stosowane metody nauczania określane jako *podające* (wykład, opowiadanie, praca z książką), *poszukujące* (pogadanka, dyskusja, ćwiczenia, praca w zespołach programowych) oraz *metody aktywizujące* (sytuacyjne, przypadków, inscenizacyjne, gry kierownicze, burze mózgów).

Tak w bardzo ogólnym opisie wygląda orientacja pedagogiczna zarówno w swej warstwie teoretycznej - andragogika rolnicza, jak i warstwie praktycznej - jako pozaszkolna oświata rolnicza. Orientacja ta wywarła bardzo duży wpływ na funkcjonowanie rolniczego upowszechniania w Polsce. Jej okres rozkwitu przypadał na koniec lat pięćdziesiątych i lata sześćdziesiąte. W początkowym okresie jej rozwój wynikał z autentycznego zapotrzebowania wsi na działalność oświatową. W końcowej fazie była w dużej mierze stymulowana przez działalność administracyjną państwa. Czynnikiem, który w szczególny sposób sprzyjał działalności oświatowej WOPR był formalny wymóg posiadania kwalifikacji rolniczych w obrocie ziemią. Odnosiło się to zarówno do następców gospodarstw rolnych, jak i każdego kto chciał nabyć ziemię uprawną, której wielkość przekraczała przyjętą normę dla gospodarstwa rolnego. Sytuacja ta doprowadziła w konsekwencji do formalnego traktowania zdobywania kwalifikacji rolniczych w systemie pozaszkolnym i szeregu nieprawidłowości związanych z samym trybem ich zdobywania. W latach siedemdziesiątych cała działalność w zakresie oświaty pozaszkolnej znalazła się w WOPR, po włączeniu w ich działalność zespołów przysposobienia rolniczego oraz zespołów młodego rolnika, które uprzednio znajdowały się w gestii kółek rolniczych oraz w latach późniejszych instruktorów gminnej służby rolnej.

Zniesienie ograniczeń w obrocie ziemią, zmiany na wsi oraz zmiany w systemie planowania i organizacji działania państwowej służby doradczej spowodowały silne ograniczenie działalności oświatowej w szczególności w formach masowych.

Została ona zawieszona między oświatą szkolną a doradztwem rolniczym. Spowodowało to, że do andragogiki nie przeniesiono najnowszych osiągnięć

(6) Cz. Maziarz: Andragogika rolnicza. PWN, Warszawa 1979, s. 353-354

pedagogiki zarówno w sferę teorii, jak i praktyki. Nie dokonano zasadniczej transformacji w sferze celów wychowania społecznego, które zarówno w andragogice ogólnej, jak i rolniczej formułowane były z pozycji istniejącego w Polsce systemu społecznego.

Przechodząc do kwestii końcowej, jaką jest próba odpowiedzi na pytanie o perspektywę tej orientacji należy dokonać jej umocowania w teorii edukacji. Obecnie wyróżnia się dwie podstawowe teorie określane jako *teoria urabiania* i *teoria rozwijania ucznia*⁽⁷⁾. Dotychczasowe działania edukacyjne w rolnictwie w Polsce oparte były głównie o teorię urabiania. Systemy edukacyjne oparte o tę teorię nazywa się tradycyjnymi; klasowo - lekcyjnymi. Idąc dalej wskazanym śladem nowych inspiracji należy szukać w edukacji alternatywnej opartej o teorię rozwijania ucznia. Treści i wskazania praktyczne dla działalności oświatowej w rolnictwie omawiane będą w ostatniej części cyklu, gdzie podjęta będzie próba wskazania perspektywy rozwoju teoretycznych podstaw rolniczego upowszechniania i wynikających z nich implikacji praktycznych.

(7) Por. B. Śliwierski: Edukacja alternatywna. Dylematy teorii i praktyki. IMPULS, Kraków 1992